

АДАПТАЦІЯ ТА АПРОБАЦІЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ВЕРСІЇ МЕТОДИКИ “ОПИТУВАЛЬНИК ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ”

УДК: 159.9. (355)

Зубовський Дмитро Сергійович

Науковий кореспондент лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)

Анотація. У статті представлені результати адаптації та подальшої апробації україномовної версії “Опитувальника посттравматичного зростання” на вибірковій сукупності учасників Антитерористичної операції (АТО). “Опитувальник посттравматичного зростання” – одна із перших психометричних методик для кількісної оцінки посттравматичного зростання, що була розроблена у 1996 році. У останні роки методика активно використовується більшістю закордонних психологів для наукового вивчення проявів посттравматичного зростання учасників бойових дій. У дослідженні було встановлено високий рівень ретестової та внутрішньої надійності адаптованої методики. Крім цього, за результатами перевірки валідності було отримано високий рівень кореляції між загальним балом методики “Опитувальник посттравматичного зростання” та підсумковими балами “Опитувальника змін у поглядах” (позитивна шкала) і “Тесту диспозиційного оптимізму”.

Ключові слова: посттравматичне зростання, опитувальника посттравматичного зростання, учасники АТО, військовослужбовців, бойова травма.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день українське суспільство постало перед складним викликом – гібридною війною. У цій новій реальності існування нашого соціуму, як ніколи раніше, актуалізувалась потреба розуміння змін, що відбуваються на індивідуально-психологічному рівні життєтворення кожного учасника збройного конфлікту.

Традиційно досвід збройного протистояння асоціювався з негативними психологічними змінами. Тривалий час вважалося, що

участь у бойових діях здійснює виключно негативний вплив на особистість військовослужбовця, змінюючи її внутрішній світ, емоційні стани, цінності, погляди на життя тощо. Однак в останні роки у світовій психологічній науці спостерігається стрімка зміна парадигм. На противагу традиційній “патологізованій” парадигмі все активніше протиставляється нова – позитивно орієнтована. З’являється все більше досліджень, у яких не лише констатується деструктивний бік участі у бойових ді-

ях, але й емпірично підтверджуються позитивні, адаптаційні зміни особистості внаслідок переживання подібного досвіду.

У західній психології позитивні наслідки травматичного досвіду знайшли своє представлення у концепції посттравматичного зростання (анг. *posttraumatic growth*). Піонери дослідження цього феномену Р. Тедескі та Л. Калхоун визначають посттравматичне зростання як “переживання позитивних змін внаслідок боротьби зі значною життєвою кризою”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день для оцінки проявів посттравматичного зростання у світовій психологічній літературі було представлено низку психодіагностичних методик: “Опитувальник змін у поглядах” (*Changes in Outlook Questionnaire – CiOQ*), “Шкала пов’язаного зі стресом зростання” (*Stress-Related Growth Scale – SRGS*), “Опитувальник посттравматичного зростання” (*Posttraumatic Growth Inventory – PTGI*), “Шкала сприйняття переваг” (*Perceived Benefit Scales – PBS*) [7]. Серед зазначених методик особливе місце займає “Опитувальник посттравматичного зростання”. Саме за допомогою цього психодіагностичного інструментарію було здійснено найбільшу кількість емпіричних досліджень.

“Опитувальник посттравматичного зростання” був розроблений Р.Тадеші та Л. Колхауном у 1996 році [12]. Методика складається з 21 твердження, що призначені

для оцінювання позитивних психологічних змін. Згідно з даними розробників всі твердження методики розподіляються за п’ятьма факторами: “Взаємовідносини з іншими”, “Нові можливості”, “Особистісна сила”, “Духовні зміни” та “Визнання Життя”. Аналіз наукової літератури засвідчує, що починаючи з 1996 року багаторазово здійснювалась адаптація методики для використання в інших мовних та культурних середовищах: Німеччина (*Maercker A., Langner R., 2001*), Федерація Боснія і Герцеговина (*Powell S., Rosner R., Butollo W., 2003*), Китай (*Ho S. M., Chan C. L., Ho R. T., 2004*), Австралія (*Bates G. W., Trajstman S. E., Jackson C. A., 2004*), Великобританія (*Sheikh A.I., Marotta S.A., 2005*), Данія (*Jaarsma T. A., Pool G., Sanderman R., 2006*), Японія (*Taku K., Calhoun L. G., Tedeschi R. G., Gil-Rivas V., 2007*), Португалія (*Resende C., Sendas S., Maia Â., 2008*), Корея (*Song S. H., 2009*) [5;6;8;10,13].

В останні роки методика “Опитувальник посттравматичного зростання” активно використовується більшістю закордонних психологів для здійснення наукового вивчення проявів посттравматичного зростання учасників бойових дій (*Pietrzak R.H., Goldstein M.B., 2010; Z. Solomon, 2007*) [9; 11].

Мета дослідження полягає у адаптації та подальшій апробації україномовної версії “Опитувальника посттравматичного зростання” на вибірковій сукупності учасників Анти-терористичної операції (АТО).

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи вимоги, що висувуються до науково обґрунтованого психодіагностичного інструментарію, в нашому дослідженні було розроблено комплекс заходів з адаптації методик. Зазначений комплекс заходів мав за мету забезпечити адекватність використання методик в нових умовах та базувався на алгоритмі етапності виділеному Л. Ф. Бурлачуком:

- 1) підготовка попереднього варіанту перекладу з оригіналу на українську мову;
- 2) експертна змістовна та статистична оцінка попереднього перекладу із залученням лінгвістів і професійних психологів, що володіють мовою оригіналу;
- 3) психометричний аналіз перекладеної методики;
- 4) стандартизація методики, збір відповідних норм на відповідних вітчизняних вибірках.

При цьому етап психометричного аналізу перекладеної методики включав в себе наступні процедури:

- 1) аналіз внутрішньої узгодженості тверджень;
- 2) аналіз стійкості до ретесту;
- 3) перевірка кореляції з релевантними критеріями [1; 2].

Переклад методики та інструкції до неї. При адаптації психодіагностичної методики “Опитувальник посттравматичного зрос-

тання” ми намагалися зберегти всі особливості англomовного оригіналу і в той же час забезпечити максимальну природність формулювання запитань для україномовного середовища. Задля досягнення цієї мети застосовувалася комбінація різних технік перекладу та способів перевірки їх адекватності. Зокрема, весь процес перекладу методики поділявся на два етапи:

- переклад оригінального формулювання запитань та інструкції методики на українську мову за допомогою техніки “перекладу / зворотного перекладу”. В межах цього етапу за допомогою трьох компетентних, незалежно працюючих перекладачів, було здійснено прямий переклад методики на українську мову та її зворотній переклад на мову оригіналу. Переклад вважався точним якщо, його зворотній переклад був ідентичний тексту оригіналу.

- корекція перекладеного тексту шляхом застосування техніки децентрації; нівелювання не природної структури формулювання запитань та специфікація інструкції методики до цільової групи досліджуваних. В межах цього етапу шляхом використання техніки децентрації з перекладу були видалені слова і поняття, що є специфічними для американської культури та англійської мови. Також було проведено специфікацію ввідної інструкції та визначено конкретну стресову подію, в результаті якої могли з’явитися або не з’явитися позитивні особистісні зміни. Так, у оригінальному англomовному варіанті опитувальника

ввідна інструкція формулювалася у вигляді прямого звернення до опитуваного з проханням вказати зміни, що відбулися у його житті в результаті “кризи” – конкретна криза не вказувалася. В нашому дослідженні для уникнення плутанини на рахунок суб’єктивного визначення життєвої “кризи”, ввідне формулювання було замінене на таке, що чітко стосувалося участі у Антитерористичній операції (АТО).

Ввідна інструкція отримала наступний вигляд: *“Будь ласка, оцініть для кожної зміни ступінь, в якій вона відбулася особисто у Вас в результаті перебування у зоні бойових дій (АТО)”*.

Крім вищезазначеного, специфікації зазнали варіанти відповідей на кожне із тверджень методики. Так, кожен варіант відповіді отримав додаткову приставку: *“...в результаті перебування у зоні бойових дій (АТО)”*.

Проведення пілотажного дослідження. Коректність перекладу україномовного варіанту методики “Опитувальник посттравматичного зростання” першочергово перевірялась в межах пілотажного дослідження. Проведення пілотажного дослідження передбачає здійснення опитування незначної кількості респондентів, що за своїми психологічними особливостями подібні до респондентів цільової вибіркової сукупності основного дослідження. Аналіз отриманих даних дозволяє відібрати найкращі завдання (твердження) для остаточної версії опитувальника. У психомет-

ричній літературі зазначається, що мінімальна кількість респондентів, яка потрібна для пілотажного дослідження, має бути в два рази більшою, ніж кількість завдань (тверджень) методики.

У нашому пілотажному дослідженні прийняли участь 40 офіцерів Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (всі чоловіки; середній вік 35,3 роки).

За результатами пілотажного дослідження було встановлено наступні статистичні показники методики “Опитувальник посттравматичного зростання”: коефіцієнт α -Кронбаха – 0,89; коефіцієнт Спірмена-Брауна – 0,87. Ці показники задовольняють існуючі психометричні вимоги до психодіагностичного інструментарію. Жодне із тверджень методики “Опитувальник посттравматичного зростання” не продемонструвало статистичних відхилень, що могли б свідчити про некоректний переклад цього твердження на українську мову.

Результати пілотажного дослідження дозволили перевірити основні психометричні властивості методики “Опитувальник посттравматичного зростання” на цільовій вибірці дисертаційного дослідження (297 осіб).

Здійснений аналіз частотного розподілу загального балу за методикою “Опитувальник посттравматичного зростання” для вказаної вибіркової сукупності військовослужбовці продемонстрував, що середня

значення знаходився на рівні $M = 61,61$ ($SD = 17,88$); медіана на рівні 64,00. Мінімальне значення для вибірки складало 1, а максимальне - 99. (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Аналіз частотного розподілу загального балу методики “Опитувальник посттравматичного зростання”

	N	Середнє значення	Стандартне відхилення	Мінімум	Максимум
Загальний бал PTGI	297	$M = 61,61$	$SD = 17,88$	1	99

чення для вибірки складало 1, а максимальне - 99. (Таблиця 1).

Перевірка нормальності розподілу за допомогою критерія Колмогорова-Смирнова продемонструвала, що розподіл частоти балів за методикою відповідає статистичній гіпотезі про нормальність розподілу. Зокрема, показники Статистики Z Колмогорова-Смирнова знаходився на рівні 1,256 при асимптотичній значимості на рівні 0,085. Це висновок також підтверджується якісним аналізом гістограми розподілу значень методики “Опитувальник

Наявність нормальності розподілу засвідчує, що у вибірковій сукупності нашого дослідження представлено практично весь діапазон проявів посттравматичного зростання особистості.

Психометричний аналіз надійності методики. На даному етапі нами отримано дані стосовно двох аспектів надійності методики “Опитувальник посттравматичного зростання”: надійності ретестової та надійності внутрішньої узгодженості.

Ретестова надійність обраховувалась у вигляді коефіцієнту кореляції між двома послідовними опитуваннями з певним інтервалом часу. Як правило, у психометричній літературі для перевірки ретестової надійності визначають часовий інтервал від двох тижнів до одного місяця [2; 3]. У нашому дослідженні ретестовий інтервал становив три тижні.

Вибірка для перевірки ретестової надійності була сформована з 30 офіцерів-слухачів Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, які в різний час перебували в зоні АТО. Зокрема, 12 офіцерів перебували у зоні АТО в 2014 році (40,0%); 8

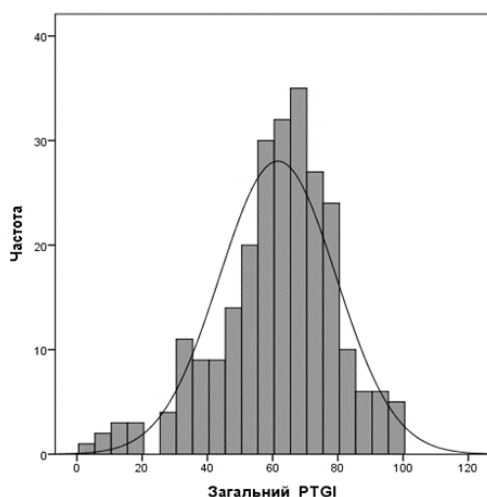

Рис. 1. Гістограма розподілу значень методики “Опитувальник посттравматичного зростання”

© Зубовський Д. С.

офіцерів перебували у зоні АТО в 2015 році (26,7%); 9 офіцерів перебували у зоні АТО в 2016 році (30,0%); 1 офіцер перебував у зоні АТО в 2015 році (3,3%). Всі респонденти були чоловічої статі. Віковий діапазон коливався від 28 до 47 років; середній вік 36,17 (SD = 4,052).

Отриманий коефіцієнт кореляції загального балу методики під час перевірки ретестової надійності склав $r=0,77$ ($n=30$, $p<0,001$). Коефіцієнт кореляції для трьох факторів варі-

ними у закордонних дослідженнях з перевірки психометричних якостей методики. Зокрема, Л. Келхаун та Р. Тадескі у дослідженні з розробки методики повідомили про ретестову надійність на рівні $r = 0,71$; $p < 0,001$ (28 осіб; часовий інтервал – два місяці). Ретестова надійність для факторів варіювалась від $r = 0,65$ до $r = 0,74$; крім фактору “Сили Особистості” ($r = 0,37$) та фактору “Оцінки Життя” ($r = 0,47$) [12].

Для перевірки надійності за внутріш-

Таблиця 2.

Показники внутрішньої узгодженості методики “Опитувальник посттравматичного зростання”

Методика	Коефіцієнт α -Кронбаха	Коефіцієнт Спірмена-Брауна	Коефіцієнт Гуттмана
“Опитувальник посттравматичного зростання”	0,91	0,88	0,88

ювався від $r = 0,69$ до $r = 0,79$ ($n = 30$, $p < 0,001$): Фактор №1 ($r = 0,75$; $p < 0,001$); Фактор № 2 ($r = 0,79$; $p < 0,001$); Фактор №3 ($r = 0,69$; $p < 0,001$) (виділена факторна структура із-за обмеженості об’єму статті в роботі не представлена).

Вказані значення коефіцієнту кореляції задовольняють статистичні вимоги до значення коефіцієнту кореляції при перевірці ретестової надійності та вказують на високий рівень стійкості україномовної версії методики “Опитувальник посттравматичного зростання” до ретесту [3]. Окрім цього, встановлений у нашому дослідженні рівень кореляції повністю узгоджується з даними, повідомле-

ньою узгодженістю розраховувались наступні три статистичні коефіцієнти: коефіцієнт α -Кронбаха, коефіцієнт Спірмена-Брауна та коефіцієнт половинного розчеплення Гуттмана. Ці статистичні коефіцієнти перевірки внутрішньої узгодженості є загальноприйнятими та рекомендуються до застосування у психометричній літературі [3]. Результати перевірки надійності за внутрішньою узгодженістю представлені в Таблиці 2.

Отримані у нашому дослідженні показники надійності за внутрішньою узгодженістю пунктів методики “Опитувальник посттравматичного зростання” можна вважати достатньо хорошими з точки зору вимог до психодіагно-

© Зубовський Д. С.

стичного інструментарію [1; 2; 3]. Використані статистичні коефіцієнти знаходилися на доволі високому рівні: коефіцієнт α -Кронбаха – 0,91; коефіцієнт Спірмена-Брауна – 0,88; коефіцієнт Гуттмана – 0,88.

Ці результати можна порівняти з результатами оцінки внутрішньої узгодженості методики “Опитувальник посттравматичного зростання” отриманими у закордонних емпіричних дослідженнях учасників бойових дій (Таблиця 3.).

Зокрема, Заха Соломон у вибірці ізраїльських військовослужбовців (колишніх військовополонених) встановила загальний рівень внутрішньої узгодженості методики “Опитувальник посттравматичного зростання” на рівні α -Кронбаха- 0.94 [11.]. В свою чергу Пьєтзак Р. Х. на вибірці американських ветеранів операцій “Нескорена свобода” та

“Свобода Іраку” встановив коефіцієнт α -Кронбаха на рівні 0,86 [9.].

Схожі з вищевказаними показники коефіцієнту α -Кронбаха були встановлені при адаптації методики “Опитувальник посттравматичного зростання” до використання у вибірках учасників Другої світової війни та Югославської війни. Так, С.Форстмейер на вибірці колишніх “дітей-солдатів” Другої світової війни встановив коефіцієнт α -Кронбаха на рівні 0.93 [4], в той час як С.Пауелл виявила ідентичне значення внутрішньої надійності у вибірці вимушено переміщених жертви бойових дій у колишній Югославії [10].

Слід зазначити, що у нашому дослідженні для комплексності оцінки внутрішньої надійності методики “Опитувальник посттравматичного зростання” також здійснювалася перевірка зміни загального коефіцієнту α -

Таблиця 3.

Закордонні результатам оцінки внутрішньої узгодженості методики “Опитувальник посттравматичного зростання”

№	Автори	Рік	Вибірка комбатантів та учасників бойових дій	Коефіцієнт α -Кронбаха
1.	Powell, S., Rosner R., Butollo W. Tedeschi R. G.	2003	Біженці та внутрішньо переміщені особи, які проживали в Югославії протягом 1980-1991 рр.	0,93
2.	Solomon Z., Dekel R.	2007	Ізраїльських військовослужбовців (колишніх військовополонених)	0.94
3.	Pietrzak, R. H., Goldstein, M. B., Malley, J. C., Rivers, A. J.,	2010	Американські ветерани операцій “Нескорена свобода” та “Свобода Іраку”	0,86
4.	Forstmeier, S., Kuwert, P., Spitzer, C.	2009	Колишні “діти-солдати” Другої світової війни	0.93

© Зубовський Д. С.

Кронбаха при видаленні певного твердження (запитання). Ця процедура дозволяла оцінити якість перекладу конкретних тверджень та визначити можливі “артефактні” формулювання.

всім іншим пунктам методики. Низька кореляція “пункт-шкала” означає, що пункт у своєму діагностичному спрямуванні слабко скоординований з діагностичною спрямованістю всієї психодіагностичної методики. Зокрема,

Таблиця 4.

Результати перевірки зміни загального коефіцієнта α -Кронбаха при видаленні певного твердження (запитання)

Номер пункту методики	Коефіцієнт α -Кронбаха	Номер пункту методики	Коефіцієнт α -Кронбаха
Пункт №1	0,91	Пункт №12	0,90
Пункт №2	0,91	Пункт №13	0,90
Пункт №3	0,91	Пункт №14	0,90
Пункт №4	0,91	Пункт №15	0,90
Пункт №5	0,90	Пункт №16	0,91
Пункт №6	0,91	Пункт №17	0,91
Пункт №7	0,91	Пункт №18	0,91
Пункт №8	0,91	Пункт №19	0,90
Пункт №9	0,91	Пункт №20	0,91
Пункт №10	0,90	Пункт №21	0,90
Пункт №11	0,90	Загальний: 0,91	

Представлені у Таблиці 4. результати засвідчують, що всі твердження методики “Опитувальник посттравматичного зростання” демонструють відносно однакову ефективність. Видалення будь-якого із тверджень не призвело б до суттєвого підвищення загального рівня коефіцієнту α -Кронбаха.

Також в якості показника внутрішньої узгодженості методики “Опитувальник посттравматичного зростання” було розраховано показники кореляції “пункт-шкала” (*item-total correlation*). Під кореляцією “пункт-шкала” розуміється оцінка коефіцієнту кореляції за Пірсоном між набраним значенням кожного окремого запитання та сумарною оцінкою по

показник кореляції “пункт-шкала” може розглядатись як негативний, якщо загальний рівень кореляції менший $\leq 0,30$, або ж він є статистично не значимим.

Таблиця 5.

Показники кореляції “пункт-шкала” методики “Опитувальник посттравматичного зростання”

Вибірка дослідження	Середня кореляція	Діапазон
ОПТЗ	$r = 0,58$	$r = 0,42-0,67$

Представлені у Таблиці 5. результати засвідчують, що на вибірці військовослужбовців учасників АТО середня кореляція всіх пу-

© Зубовський Д. С.

нктив методики “Опитувальник посттравматичного зростання” із загальним показником методики жодного разу не опустилася нижче рівня $r = 0,42$. Цей показник кореляції може розглядатися як прийнятний з огляду на таблицю критичних значень коефіцієнту кореляції r -Пірсона, згідно з якою показник кореляції $r = 0,42$ у 4 рази перевищує критичне значення коефіцієнту кореляції для цієї кількості респондентів (297 респондентів). Окрім цього слід зазначити, що кореляція “пункт-шкала” на рівні 0,42 була продемонстрована лише одним твердженням методики: пункт №6 “Я розумію, що можу покластися на людей у випадку потрапляння у небезпеку”.

Результати аналізу валідності. На даному етапі нами отримані дані стосовно двох аспектів валідності методики “Опитувальник посттравматичного зростання”: дискримінаційної та конвергентної.

Дослідження *конвергентної валідності* адаптованої методики “Опитувальник посттравматичного зростання” здійснювалося шля-

цією методикою з загальними результатами методик з подібним цільовим спрямуванням. В якості останніх було використано наступний психодіагностичний інструментарій:

⇒ “Тест диспозиційного оптимізму” (загальна методика) адаптований Т. О. Гордєєвою, О. А. Сичовим та Е. Н. Осіним;

⇒ “Тест диспозиційного оптимізму” (шкала позитивних очікувань) адаптований Т. О. Гордєєвою, О. А. Сичовим та Е. Н. Осіним;

⇒ “Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала), методика, що проходила паралельну адаптацію у нашому дослідженні (дані представлені в інших публікаціях).

Як зазначалося вище, вибір цих методик був обумовлений їх подібним цільовим спрямуванням та наявністю емпіричних відомостей, що підтверджують тісний взаємозв'язок цього психодіагностичного інструментарію з методикою “Опитувальник посттравма-

Таблиця 6.

Показники кореляції україномовного “Опитувальника посттравматичного зростання” з релевантними психодіагностичними методиками

	Тест диспозиційного оптимізму (вся методика)	Тест диспозиційного оптимізму (шкала позитивних очікувань)	“Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала)
“Опитувальник посттравматичного зростання”	$r = 0,25$ ($p < 0,001$)	$r = 0,27$ ($p < 0,001$)	$r = 0,56$ ($p < 0,001$)

хом оцінки кореляції загальних результатів за тичного зростання”. Зокрема, методика

© Зубовський Д. С.

“Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала) є однією із п’яти сучасних психодіагностичних методик для оцінки позитивних особистісних змін. В свою чергу, “Тест диспозиційного оптимізму” був обраний з огляду на те, що низкою емпіричних досліджень встановлено стійкий позитивний взаємозв’язок між рівнем прояву посттравматичного зростання та загальним рівнем диспозиційного оптимізму особистості (*R. G. Tedeschi, L. G. Calhoun*) [12]. Оптимісти підкреслюють позитивні аспекти в складних ситуаціях, що дозволяє їм перенаправити свою увагу на відповідні проблемно-орієнтовані копінг стратегії. Результати кореляційного аналізу представлені в Таблиці 6.

За результатами перевірки валідності отримано високий рівень кореляції між загальними балами методики “Опитувальник посттравматичного зростання” та методики

“Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала): Фактор №1 – $r = 0,53$ ($p < 0,001$); Фактор № 2 – $r = 0,42$ ($p < 0,001$); Фактор №3 – $r = 0,42$ ($p < 0,001$).

Також загальний бал методики “Опитувальник посттравматичного зростання” продемонстрував статистично значимий прямий кореляційний зв’язок із загальним балом методики “Тест диспозиційного оптимізму” $r = 0,25$ ($p < 0,001$), а також з підсумовим балом субшкали позитивних очікувань методики “Тест диспозиційного оптимізму” $r = 0,27$ ($p < 0,001$).

Вищевказані кореляційні зв’язки цілком узгоджуються з даними отриманими в інших емпіричних дослідженнях. Зокрема, Л. Келхаун та Р. Тадескі в оригінальному дослідженні з розробки методики “Опитувальник посттравматичного зростання” повідомили про рівень кореляційного зв’язку з методикою “Тест диспозиційного оптимізму” на рівні $r =$

Таблиця 7.

Показники кореляції факторів “Опитувальника посттравматичного зростання” з загальним балом методики “Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала)

	“Опитувальник посттравматичного зростання”		
	Фактор №1	Фактор №2	Фактор №3
“Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала)	$r = 0,53$ ($p < 0,001$)	$r = 0,42$ ($p < 0,001$)	$r = 0,42$ ($p < 0,001$)

“Опитувальник змін у поглядах” (позитивна шкала): $r = 0,56$ ($p < 0,001$). Окрім цього, всі три фактори української версії “Опитувальника посттравматичного зростання” статистично значимо корелювали з загальним балом методики “Опитувальник змін у погля-

дах” ($r < 0,01$) [12]. У свою чергу, у дослідженні С. Джозефа було повідомлено про взаємозв’язок результатів методики “Опитувальник посттравматичного зростання” та методики “Опитувальник змін у погля-

© Зубовський Д. С.

дах” (позитивна шкала) на рівні $r = 0,66$ ($p < 0,01$) та $r = 0,49$ [7].

Дослідження дискримінативної валідності адаптованої методики “Опитувальник посттравматичного зростання” здійснювалося шляхом оцінки кореляції загальних результатів за цією методикою з загальними результатами методик, що теоретично повинні демон-

“Опитувальник змін у поглядах” (негативна шкала) – $r = - 0,19$ ($p < 0,025$). Крім цього, загальний бал методики “Опитувальник посттравматичного зростання” продемонстрував слабкий, однак статистично значимий, негативний кореляційний взаємозв’язок з підсумовим балом субшкали негативних очікувань методики “Тест диспозиційного оптимізму”

Таблиця 8.

Показники кореляційного аналізу для для встановлення дискримінативної валідності “Опитувальника посттравматичного зростання”

	Тест диспозиційного оптимізму (шкала негативні очікувань)	“Опитувальник змін у поглядах” (негативна шкала)
“Опитувальник посттравматичного зростання”	$r = - 0,15$ ($p < 0,029$)	$r = - 0,19$ ($p < 0,025$)

струвати негативний зв’язок з посттравматичним зростанням особистості. В якості таких методик у нашому дослідженні використовували:

- ⇒ “Опитувальник змін у поглядах” (негативна шкала), що проходив паралельно-адаптацію;
- ⇒ Шкала позитивних очікувань методики “Тест диспозиційного оптимізму”.

Результати кореляційного аналізу для встановлення дискримінативної валідності представлені у Таблиці 7.

За результатами перевірки дискримінативної валідності було отримано слабкий, однак статистично значимий, негативний кореляційний взаємозв’язок між загальним балом методики “Опитувальник посттравматичного зростання” та сумарним балом методики

$r = - 0,15$ ($p < 0,029$).

Негативна спрямованість вищевказаних кореляційні зв’язків є цілком очікуваною, з огляду на дані закордонних емпіричних досліджень та дозволяє констатувати дискримінативну валідність україномовної версії методики “Опитувальник посттравматичного зростання”.

Головні висновки. Представлені у статті емпіричні дані вказують на високі психометричні властивості україномовної версії методики “Опитувальник посттравматичного зростання”. У більшості випадків показники використаних статистичних коефіцієнтів можна вважати достатньо хорошими з точки зору вимог до психодіагностичного інструментарію. Крім цього, встановлений у нашому дослідженні рівень надійності та валідності пов-

© Зубовський Д. С.

ністю узгоджується з даними повідомленими у закордонних дослідженнях з перевірки психометричних якостей методики.

Перспективи використання результатів дослідження. Основні результати дослідницького проекту представляють собою початкових етап більш широко емпіричного вивчення посттравматичного зростання особистості учасників Антитерористичної операції. Отримані психометричні показники методики “Опитувальник посттравматичного зростання” дозволяють використовувати її для збору емпіричних даних на інших вибіркових сукупностях військовослужбовців.

Перелік використаних джерел:

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Бурлачук Л.Ф. – [3-е изд.]. – СПб.: Питер, 2007. – 688 с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»)
2. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов / Бурлачук Л.Ф. – [2-е изд.]. – СПб.: Питер, 2012. – 384 с.: ил. – (Серия «Учебник для вузов»).
3. Митина О. В. Разработка и адаптация психологических опросников / О.В. Митина– М.: Смысл, 2011. – 235 с.
4. Forstmeier S. Posttraumatic growth, social acknowledgment as survivors, and sense of coherence in former German child soldiers of World War II. / S. Forstmeier, P. Kuwert, C. Spitzer, H. J. Freyberger, A. Maercker // The American Journal of Geriatric Psychiatry - 2009. - Vol. 12. - №17 - P. 1030-1039.
5. Ho S. M. Posttraumatic growth in Chinese cancer survivors / S. M. Ho, C. L. Chan, R. T. Ho // Psycho-Oncology -2004. - Vol. 6. - №13 - P. 377-389.
6. Jaarsma T. A. Psychometric properties of the Dutch version of the posttraumatic growth inventory among cancer patients / T. A. Jaarsma, G. Pool, R. Sanderman, A. V. Ranchor // Psycho-Oncology. - 2006. - Vol. 10. - №15 - P. 911-920.
7. Joseph S. Assessing positive and negative changes in the aftermath of adversity: psychometric evaluation of the changes in outlook questionnaire / S. Joseph, P. A. Linley, L. Andrews, G. Harris, B. Howle, C. Woodward, M. Shevlin // Psychological assessment - 2005. - Vol. 1. - №17 - P. 70-77
8. Maercker A. Persönliche Reifung (personal growth) durch Belastungen und Traumata: Validierung zweier deutschsprachiger Fragebogenversionen / A. Maercker, R. Langner // Diagnostica -2001. - Vol. 3. - №47 - P. 153-162.
9. Pietrzak R. H. Posttraumatic growth in veterans of operations enduring freedom and Iraqi freedom / R. H. Pietrzak, M. B. Goldstein, J. C. Malley // Journal of Affective Disorders. - 2010. - Vol.1 - № 126 - P.230-235.
10. Powell S., Posttraumatic growth after war: A study with former refugees and displaced people in Sarajevo / S. Powell, R. Rosner, W. Butollo, R. G. Tedeschi, L. G. Calhoun // Journal of clinical psychology. - 2003. - Vol. 1. - № 59 - P. 71-83.
11. Solomon Z. Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among Israeli ex-pows / Z. Solomon, R. Dekel // Journal of Traumatic Stress. - 2007. - Vol. 3. - №30 - P. 303-312
12. Tedeschi R. G. The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma / R. G. Tedeschi, L. G. Calhoun // Journal of Traumatic Stress. - 1996. - Vol. 9. - P. 455-471.
13. Taku K. Examining posttraumatic growth among Japanese university students / K. Taku, L. G. Calhoun, R. G. Tedeschi, V. Gil-Rivas, R. P. Kilmer, A. Cann // Anxiety, stress, and coping. - 2007. - Vol. 4. - №20 - P. 353-367.

References (Transliteration):

1. *Burlachuk L. F.* Slovar'-spravochnik po psihodiagnostike / Burlachuk L.F. – [3-e izd.]. – SPb.: Piter, 2007. – 688 c.:il. – (Serija «Mastera psihologii»).
2. *Burlachuk L. F.* Psihodiagnostika: Uchebnik dlja vuzov / Burlachuk L.F. – [2-e izd.]. – SPb.: Piter, 2012. – 384 s.: il. – (Serija «Uchebnik dlja vuzov»).
3. *Mitina O. V.* Razrabotka i adaptacija psihologicheskikh oprosnikov / O.V. Mitina– M.: Smysl, 2011. – 235 s.
4. *Forstmeier S.* Posttraumatic growth, social acknowledgment as survivors, and sense of coherence in former German child soldiers of World War II. / S. Forstmeier, P. Kuwert, C. Spitzer, H. J. Freyberger, A. Maercker // *The American Journal of Geriatric Psychiatry* - 2009. - Vol. 12. - №17 - P. 1030-1039.
5. *Ho S. M.* Posttraumatic growth in Chinese cancer survivors / S. M. Ho, C. L. Chan, R. T. Ho // *Psycho-Oncology* -2004. - Vol. 6. - №13 - P. 377-389.
6. *Jaarsma T. A.* Psychometric properties of the Dutch version of the posttraumatic growth inventory among cancer patients / T. A. Jaarsma, G. Pool, R. Sanderman, A. V. Ranchor // *Psycho-Oncology*. - 2006. - Vol. 10. - №15 - P. 911-920.
7. *Joseph S.* Assessing positive and negative changes in the aftermath of adversity: psychometric evaluation of the changes in outlook questionnaire / S. Joseph, P. A. Linley, L. Andrews, G. Harris, B. Howle, C. Woodward, M. Shevlin // *Psychological assessment* - 2005. - Vol. 1. - №17 - P. 70-77
8. *Maercker A.* Persönliche Reifung (personal growth) durch Belastungen und Traumata: Validierung zweier deutschsprachiger Fragebogenversionen / A. Maercker, R. Langner // *Diagnostica* -2001. - Vol. 3. - №47 - P. 153-162.
9. *Pietrzak R. H.* Posttraumatic growth in veterans of operations enduring freedom and Iraqi freedom / R. H. Pietrzak, M. B. Goldstein, J. C. Malley // *Journal of Affective Disorders*. - 2010. - Vol.1 - № 126 - P.230-235.
10. *Powell S.* Posttraumatic growth after war: A study with former refugees and displaced people in Sarajevo / S. Powell, R. Rosner, W. Butollo, R. G. Tedeschi, L. G. Calhoun // *Journal of clinical psychology*. - 2003. - Vol. 1. - № 59 - P. 71-83.
11. *Solomon Z.* Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among Israeli ex-pows / Z. Solomon, R. Dekel // *Journal of Traumatic Stress*. - 2007. - Vol. 3. - №30 - P. 303-312
12. *Tedeschi R. G.* The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma / R. G. Tedeschi, L. G. Calhoun // *Journal of Traumatic Stress*. - 1996. - Vol. 9. - P. 455-471.
13. *Taku K.* Examining posttraumatic growth among Japanese university students / K. Taku, L. G. Calhoun, R. G. Tedeschi, V. Gil-Rivas, R. P. Kilmer, A. Cann // *Anxiety, stress, and coping*. - 2007. - Vol. 4. - №20 - P. 353-367.

Zubovskiy Dmitro

Scientific correspondent of Laboratory of Age Psychophysiology, H. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kiev (Ukraine)

ADAPTATION AND APPROPRIATION OF THE UKRAINIAN VERSION OF THE “POSTTRAUMATIC GROWTH INVENTORY” METHODIC

ABSTRACT

The article presents the results of adaptation and appropriation of the Ukrainian version of the “Posttraumatic Growth Inventory” (PTGI) in sample the veterans of Anti-terror operation. (ATO).

The “Posttraumatic Growth Inventory” is one of the first psychometric instruments for quantifying posttraumatic growth, which was developed in 1996. “Posttraumatic Growth Invento-

ry” is a 21-item self-report inventory that uses a 6-point Likert scale. “Posttraumatic Growth Inventory” items were developed based on a literature review. According to the developers, all items of the instruments are divided into five factors: “related to others” (7 items: e.g. ‘Knowing that I can count on people in times of trouble’), “new possibilities” (5 items: e.g. ‘I’m able to do better things in my life’), “personal strengths” (4 items: e.g. ‘Knowing I can handle difficulties’), “spiritual change” (2 items: e.g. ‘I have a stronger religious faith’) and “appreciation of life” (3 items: e.g. ‘My priorities about what is important in life’). In recent years, the instruments is actively used by the majority of foreign psychologists to scientifically study the manifestations of post-traumatic growth of combatants.

The study found a high level of test-retest and internal reliability of the Ukrainian version of the “Posttraumatic Growth Inventory”. In particular, the obtained correlation coefficient of the total score of the instruments in checking retest reliability was $r = 0.77$ ($n = 30$, $p < 0.001$). At the same time, reliability indicators on the internal consistency of items were at the level: the coefficient α -Cronbach - 0,91; Spearman-Brown coefficient - 0.88; Guttman's coefficient is 0.88. All item-total correlations were above $r = 0,58$.

In addition, according to the validation results, a high correlation was obtained between the total points of the “Posttraumatic Growth Inventory” and “Changes in Outlook Questionnaire” (positive scale): $r = 0.56$ ($p < 0.001$). Also,

the total score of the “Posttraumatic Growth Inventory” demonstrated a statistically significant direct correlation with the total score of the “Life Orientation Test” $r = 0.25$ ($p < 0.001$), as well as with the sum total of the subscale of positive expectations of the “Life Orientation Test” $r = 0.27$ ($p < 0.001$).

Key words: posttraumatic growth, post-traumatic growth inventory, АТО participants, military personnel, combat trauma.

Зубовский Дмитрий Сергеевич

Научный корреспондент лаборатории возрастной психофизиологии Института психологии имени Г. С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

АДАПТАЦИЯ И АПРОБАЦИЯ УКРАИНО- ЯЗЫЧНОЙ ВЕРСИИ МЕТОДИКИ “ОПРОСНИК ПОСТТРАВМАТИЧЕСКО- ГО РОСТА”

Аннотация. В статье представлены результаты адаптации и дальнейшей апробации украиноязычной версии “Опросника посттравматического роста” на выборочной совокупности участников Антитеррористической операции (АТО).

“Опросник посттравматического роста” – одна из первых психометрических методик для количественной оценки посттравматического роста, которая была разработана в 1996 году. “Опросник посттравматического роста” это самооценочная методика состоящая из 21 пункта, что используют 6-балльную шкалу Ликерта. Пункты “Опросника посттравматического роста” были разработаны на

© Зубовський Д. С.

основе обзора литературы. По словам разработчиков, все пункты методики распределяются на пять факторов: “взаимоотношения с другими” (7 пунктов: напр. “Я понял что могу положиться на людей в случае попадания в опасность”), “новые возможности” (5 пунктом: например, «Я направил свою жизнь по новому пути»), “личностная сила” (4 пункта: напр. “Я лучше понимать, что способен, что могу справиться с сложностями/стрессом”), “духовные изменения” (2 пункта: напр. “Мои религиозные верования усилились”) и “Оценка жизни” (3 пункта: напр. “У меня изменились приоритеты в отношении того, что важно в жизни”). В последние годы методика активно используется большинством зарубежных психологов для научного изучения проявлений посттравматического роста участников боевых действий.

В исследовании был установлен высокий уровень ретестовой и внутренней надежности адаптированной методики. В частности, полученный коэффициент корреляции общего балла методики при проверке ретестовой надежности составил $r = 0,77$ ($n = 30$, $p < 0,001$). В то же время показатели надежности по внутренней согласованности пунктов находились на уровне: коэффициент α -Кронбаха - 0,91; коэффициент Спирмена-Брауна - 0,88; коэффициент Гутмана - 0,88. Все корреляции “пункт-шкала” было около $r = 0,58$.

Кроме этого, по результатам проверки валидности было получено высокий уровень

корреляции между общими баллами методики “Опросник посттравматического роста” и методики “Опросник изменений во взглядах” (положительная шкала): $r = 0,56$ ($p < 0,001$). Также общий балл методики “Опросник посттравматического роста” продемонстрировал статистически значимую прямую корреляционную связь с общим баллом “Теста диспозиционного оптимизма” $r = 0,25$ ($p < 0,001$), а также с суммарным баллом субшкалы положительных ожиданий “Теста диспозиционного оптимизма” $r = 0,27$ ($p < 0,001$).

Ключевые слова: посттравматический рост, опросник посттравматического роста, участники АТО, военнослужащих, боевая травма.

Дата отримання статті: 04.07.2018

Дата рекомендації до друку: 18.07.2018

Дата оприлюднення: 02.08.2018

© Зубовський Д. С.